

HALİL SULTAN'IN HAYATINA İLİŞKİN ÖNEMLİ BİR KAYNAK OLAN TÂCÜ'S-SELMÂNÎ'NİN *TARİHNÂME* ESERİ ÜZERİNE

KAMOLA QAYUMOVA*

Öz: Bu makale, Tâcü's-Selmânî'nin "Tarîhnâme" adlı eserinde bahsedilen Halil Sultan'ın Maveratünnehir'deki faaliyetlerinin analizine ayrılmıştır. İçinde eserin müellifi Tâcü's-Selmânî'nin Timurlular dönemindeki konumu özel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ayrıca makale, Halil Sultan'ın siyasî gücü ele geçirmesi, devlet yönetimindeki hataları ve eksiklikleri, bu dönemlerde meydana gelen ekonomik ve sosyal değişimler ve hükümdarın askeri seferleri hakkında önemli bilgiler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Berat ve Pervaneçe, Bar Al, Enban Fürüşân, Alca-Yi Yasakiyân ve Esiri Ketbavulan, Cerib.

ON TÂCÜ'S-SALMANI'S HISTORIOGRAPHY, AN IMPORTANT SOURCE ABOUT HALIL SULTAN'S LIFE

Abstract: This article is devoted to the analysis of Khalil Sultan's activities in Transoxiana, which is mentioned in Taj Salmani's "Tarikhnama". In it, the position of Taj Salmani, the author of the work, in the reign of the Timurids was given a special assessment. Also, the article contains important information about Khalil Sultan's acquisition of political power, his mistakes and shortcomings in state management, economic and social changes that took place during these periods, and military campaigns of the ruler.

Keywords: Barot and Parvancha, Bor Ol, Anbon Furushon, Oljoyi Yosoqiyan and Asiri Katbovulon, Jarib.

* Özbekistan Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü Doktora Öğrencisi. kxk1992kxk@gmail.com

Giriş

Tarihin, özellikle de ortaçağ döneminin incelenmesinde yazılı kaynakların yeri ve önemi büyüktür. Bu kaynaklardan biri de Emir Timur'un idaresinde ünlü bir katip olarak tanınan hattat ve tarihçi Tâcü's-Selmânî'nin *Tarihname* adlı eseridir.

Öncelikle eser müellifinin Timurlular hanedanındaki yerinden bahsedelim. Tâcü's-Selmânî *Tarihname* adlı eserinde Şiraz'dan Semerkant'a ilk olarak 800/1397'de geldiğini¹, Timur'un *Divan*'nda çalışmaya başladığını ve Özbek hükümdarının öldüğü günlerde bile müritleri arasında yer aldığını belirtmiştir². Emir Timur'un vefatından sonra Tâcü's-Selmânî, 807-811/1405-1409 yılları arasında Halil Sultan'ın (1384-411) hizmetinde bulunmuş ve onun yakın arkadaşlarından biri olmuştur. Bu dönemin *Müizzü'l-Ensâb* adlı eserinde Halil Sultan'ın "Tacik yazarları" arasında adı geçmektedir³. Aynı zamanda 812/1409'da Semerkant'ın Şahruh tarafından işgal edilmesinden sonra Halil Sultan'ın esir nazırları arasında bu şahsın *Mücmeli Fâsihî* adlı eserde anılması⁴ da bu görüşün doğruluğunu teyit etmektedir.

Aynı zamanda Tâcü's-Selmânî, *Tarihname* adlı eserinde Halil Sultan'ın sarayındaki iç durumu o kadar yakından anlatmıştır ki, bu döneme ait hiçbir kaynakta bu tür bilgilere bu kadar detaylı yer verilmemiştir. Bu durum başlı başına, yazarın bu eserinde Halil Sultan'ın sarayında şahit olduğu olaylara ilişkin kişisel ve müstakil bilgiler verdiği anlamına gelmektedir. Aşağıda eserde bahsedilen Halil Sultan'la ilgili önemli bilgiler üzerinde duracağız.

Halil Sultan'ın dedesi Emir Timur'un isteği dışında Semerkant'ta tahtı ele geçirmesi kaynaklardan bilinmektedir. Halil Sultan'ın tahtı ele geçirme girişiminin tarihi kaynaklarda farklı verildiğini belirtmeliyiz. Örneğin *Zafername* ve *Mücmeli Fâsihî* eserlerinde 16 Ramazan 807/18 Mart 1405 Çarşamba

¹ تاج السلمانی، تاریخ نامه (شمس الحسن)، تصحیح، تحقیق و تعلیقات اکبر صبوری. تهران: بنیاد موقوفات. ص. ۲۱-۲۲
دکتر محمود افشار، ۱۳۹۳

² Shams al-husn: eine Chronik vom Tode Timurs bis zum Jahre 1409 von Tag al-salmani [a chronicle from the death of Timur to the year 1409 by Tag al-Salmani], edited and translated by Hans Robert Roemer, Wiesbaden, 1956, p. 12.

³ Mu'izz al-ansâb. MS, Bibliothèque Nationale, ancien fonds, person. 67. 127a, 138a.

⁴ Fasix Axmad ibn Djalal ad-Din Muxammad al-Xavafi. Mudjmal-i Fasixi [Fasih collection] / Perevod, predislovie, primechaniya i ukazateli D.Yu.Yusupovoy Otv. Redaktor Urumbaev A. - Tashkent: Fan, 1980, c. 153.

olduğu belirtilmektedir⁵, *Tarihi Caferi*'de 27 Ramazan 807 Çarşamba / 29 Mart 1405 olarak geçmektedir⁶.

Bu hususta Halil Sultan'ın Semerkant'a gelişi ve iktidara gelmesi hakkında *Tarihname*'de şu bilgiler yer almaktadır:

“807 (Mart 1405) Ramazan ayının ortalarında Emürzade Halil, kendisine biat eden beylerle birlikte Taşkent'ten Semerkant'a gitmek üzere yola çıktı ve diğerleri Hoca Yusuf ve Arğunşah⁸ verdikleri söze inanarak şehrin kapılarını açtılar ve Ramazan ayının sonunda şehre girdiler. İstisare etmeden ve sonunu düşünmeden kapıların anahtarlarını ve hazineleri getirip teslim ettiler ve Hazreti Hakan'ın iradesine aykırı hareket ettiler”.

Yazar, Halil Sultan'ın devlet yönetimindeki büyük ve telafisi mümkün olmayan hatalarını, devlet memurlarını kendisine yöneltmek için ülke ekonomisini çökerten hediye ve bağışlarda bulduklarını¹⁰, hatta hanedanın kadınlarını bile esirgemediğini belirtmektedir. *Tarihname*'de bu bilgiler verilmektedir: *“O sırada kendisinin anne ve engesi durumunda olan büyük dedesi ve kardeşlerinin kumalarını baş kaldırıp, aleyhinde bulunmalarını için alçak ve değersiz kimselere verdi”*¹¹.

Yazar ayrıca Halil Sultan'ın Seyfiddin Cavdu'nun¹² eşlerinden biri olan Şadmülk isimli kadınla evlendiğini, bu kadının devletteki tüm din ve devlet

⁵ شرف الدين على يزدي, ظفرنامه, تصحیح عبدالهسين نوائی. اصفهان: مركز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه ص. ۸۹۸. Mudjmal-i Fasixi, c.126; اصفهان, ۲۰۰۹.

⁶ جعفر بن محمد بن حسن حسینی, تاریخ اولاد تیمور از تواریخ ملوک و انبیاء, مقدمه و تصحیح عباش زریاب خوئی, تهران: نشر مورخ, ۱۳۹۳. ص. ۴۰.

⁷ Hoca Yusuf - ordu komutanı bek Oljaytu Aparidin'in oğludur. Mayıs 1405'te Sultan Hüseyin'in emriyle idam edildi.

⁸ Arğunshah - ünlü bir bek. Emir Timur Çin'e bir geziye gittiğinde Aşpara'dan Arğunshah'ı geri çağırdı ve Semerkant'ı yönetmesi için ona bıraktı. Emir Timur'un ölümü üzerine, Belli'te Sultan Hüseyin'in naipliğini zorla kabul etti, daha sonra Sultan Hüseyin'den ayrılarak Halil Sultan Mirza'ya katıldı. Halil birkaç yıl padişahın kabinesini yönetti. 1410'da Emir Fermaşeyh tarafından Semerkant'ta idam edildi. Şahrüh'un emrine göre Allahdad ile birlikte.

⁹ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۱۷۵.

¹⁰ Şerefeddin Ali Yezdi'nin verdiği bilgiye göre, Halil Sultan'ın savurganlığı sonucu, Emir Timur'un otuz altı yıl boyunca elde ettiği fon, vergi gelirleri ve serveti dört yılda kalmadı. ۹۰۲. ظفرنامه. ص.

¹¹ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۱۷۸.

¹² Seyfiddin Joku - Emir Timur'un etkili emirlerinden biri olan, 804/1401 de öldü. Adı *Tarihname*'de "سيف الدين جاودو" ve "Zafarname"de "امر حاجی سيف الدين" olarak geçmektedir. ص. ظفرنامه. ص. ۹۰۲; تاریخ نامه (شمس الحسن). ۱۷۹.

işlerine aktif olarak karıştığını, Halil Sultan'ın ona çok âşık olduğunu ve ülkenin yönetimini bu kadının ellerine bıraktığını belirtmiştir.¹³

Halil Sultan, ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için devlet hazinesinin kullanımında hesaplanamaz bir savurganlık yapmıştır¹⁴. Sonuç olarak, hazine yönetimi neredeyse kontrolsüz bırakılmıştır. Bu konuda *Tarihname*'de şöyle bilgiler verilmektedir:

“Ordunun ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazinenin durumunu gözden geçirdiler. Korku ve şaşkınlıktan altın eşek yükü (خروار) olarak bağışladılar. Öylesine israfta bulundular ki, onun onda birini yüzyıllarca saymakla tükenmez. Hazinenin bu şekilde harcanması sırasında berat ve pervançe (برات و پروانچه) tamamen ortadan kalkmış ve günlük girdi-çıkıtlı defterine kaydetme (ثبت) روزنامه پکسر de yasaklanmıştı. Böylelikle hazinenin idaresine hadsiz-hudutsuz yolsuzluk karıştı. Öyle ki, bir sipahi arka arkaya 2-3 kere, Türkçe “bar al” (بار نمونه) sözünden hareketle, sahte buyruk (خط مغشوش) ve taklid al damga ile (بهاء خویش) 100 katını açılmış olan hazineden her gün kendi değerinin (مهر آل) olarak yağmalanmıştır”¹⁵.

Paramın ve kaynakların amaçsız ve aşırı şekilde dağıtılması nedeniyle ülkede paranın değer kaybetmesi, fiyatların hızla yükselmesi gibi konular kaynakta somut örneklerle ortaya konulmuştur:

“Sonuç olarak, hadsiz-hesapsız harcamalar sonunda toprak altın ile aynı değere geldi, çömlek cevâhir ile aynı terâziye kondu... şehrin deri torba satıcıları (انبان فروشان) bir torbayı bir gün önce bir dinara satarken, o gün hazine kapısında 30 dinara çıkardıkları halde, ahali aceleleri olduğu ve kazançlı çıktıkları düşüncesi ile kapıştılar”¹⁶.

Tarihname aynı zamanda Halil Sultan'ın tahtın meşru varisi Pirmuhammed Cihangir'e karşı verdiği iktidar mücadelesi ve bu mücadeleler temelinde Pirmuhammed'in öldürülmesi hakkında önemli bilgiler içermektedir. Yazar, Halil Sultan'ın Pirmuhammed'in ölümünde doğrudan suçunun olduğunu somut örneklerle ortaya koymaktadır. Bu, eserde alıntılanan Halil Sultan'ın Pir Ali Taz'a gönderdiği şu mektubun içeriğinden anlaşılabilir:

¹³ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۱۷۹-۱۷۷

¹⁴ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۲۳۳-۲۳۰

¹⁵ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۲۳۱

¹⁶ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۲۳۲-۲۳۳

“Mâzenderan ve Horasan yöresinde herkes Emîrzade Şahrüh Bahadır'a karşı ayaklanarak, her gün bir hadise çıkmakta, dost düşman olmaktadır. Benim ata ve kardeşim olan Emîrzade Emîranşah ve Emîrzade Eba Bekr bu sırada buluşarak Horasan ülkesini ele geçirmeye karar verip, sayısız asker ile yola çıktılar. Biz de harekete geçerek antlaşma şartlarını yerine getireceğiz, düşman kapıları açılınca, bu birkaç gün içinde verdiğimiz söz gereği hazır olacağız. Çeşitli erlerden çölün kumu ve ağacın yaprağı gibi kalabalık asker toplanınca, o ülkenin işi görülmüş olacak. Artık Emîrzade Pir Muhammed'in dönekliliği ve kötü hareketleri onca (Pir Ali Taz) da bilinip, kesinleşmiş olduğuna göre, onun da (Pir Muhammed)'i öldürmek ve ortadan kaldırmaya çalışması gerekir. O ne kadar çabuk yok edilir ise bize birçok faydası olacak olan bu iyi hizmetin karşılığında, Emîrzade Pir Muhammed'in bölgesini ona bağışlar ve o ülkeyi kendisine bırakırız. Böyle bir şey gerçekleşirse ne yararı olacak denilirse, böyle bir rakibin kanı akıtıldığında, mülk üzerinde yabancıların yarattığı korku, ortadan kalkar. Memleket sükûna kavuşur ve düşmanın ortahğı karıştması sona erer”¹⁷.

Bu sözlerin etkisiyle Pir Ali Taz, Pirmuhammed Cihangir'i öldürerek¹⁸ onun eşlerinden bazılarıyla evlendi¹⁹.

Bu dönemin diğer kaynaklarında, Pir Ali Taz'ın, artan gücü sonucunda bağımsız bir hükümet kurmak amacıyla, bazı güvendiği kişilerle göz yumarak Pirmuhammed'i öldürdüğünden bahsedilir²⁰.

Tarihname, Halil Sultan döneminde devlet yönetimindeki hatalar ve gevşeklikler nedeniyle başkente taşınan birçok halkın Semerkant topraklarından ayrılma sürecini de yansıtır. Bilhassa, Emir Timur tarafından Semerkant'a göç ettirilen Iraklılar, kendilerine yönetici olarak Bağdat valisi

¹⁷ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۴۰۸-۴۰۹.

¹⁸ Kaynaklar, bu olayın 14 Ramazan 809 / 22 Şubat 1407 (Ahsen ut-Tevarikh'e göre Çarşamba) tarihinde meydana geldiğini belirtmektedir. ص. ۱۴۶. تهران: نشرنی، ۱۳۷۲. حافظ ابرو، زبده. جلد اول. تهران: نشرنی، ۱۳۷۲. ص. ۱۴۶. Mudjmal-i Fasixi, c.139; Abdurazzoq Samarqandiy. Matlai sa'dayn va majma bahrayn ["The rising place of two auspicious stars and the confluence of two mighty rivers"], II Jild 1 qism, Tashkent, 2008, b.107; Həsən bəy Rumlu. *Əhsənüt-Təvrix [The excellence of histories]*, Kastamonu, 2017, s. 57.

¹⁹ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۴۱۰-۴۱۲.

²⁰ Matlai sa'dayn va majma bahrayn, b. 106. ص. ۵۶۴. تاریخ حبيب السیر. ص. ۱۴۴-۱۴۵. زبده التواریخ

Celayir Sultan Ahmed'in oğlu Alaüddeve²¹ atadılar²² ve Kuzi Mundak²³ yolu üzerinden Harezm'e doğru yola çıktılar²⁴ ve Tatar komutanları Nur üzerinden Harezm'e gittiler.²⁵ Ayrıca kıtlık ve güçlükler nedeniyle kaçmayı tercih eden bir grup Cani Kurbaniler, Buhara ve Harezm'e doğru ilerlediler. Aynı zamanda Halil Sultan'ın görgüsüzlüğü, yönetimsizliği ve bakanının cehaleti yüzünden Çigataylar, Türkistanlılar, Irak ve Horasan Kürtleri de ülkeyi terk edeceklerdir. Genel olarak, her gün nüfusun bir kısmı ve bazı ünlü sipahiler, serdarların tedbirsizliği ve dikkatsizliği ve valilerin beceriksizliği nedeniyle kaçmak zorunda kalıyordu. Bu durum saltanatta zayıflık ve istikrarsızlık yaratıyordu.²⁶

Tâcü's-Selmânî, Halil Sultan'ın devlet yönetiminde yaptığı hataları ve bu hatalar nedeniyle Maveraünnehir'de meydana gelen gerilemenin sonuçlarını açıkça belirtmiştir. *Tarihname*'deki bu tür bilgilere Timur dönemine ait hemen hemen hiçbir kaynakta rastlanmaz. Bu, öncelikle Tâcü's-Selmânî'nin o dönemde Halil Sultan'ın yetkilileri arasında yer alması ve bu siyasi süreçlerin canlı bir tanığı olması gerçeğinden kaynaklanmaktadır.

Yazar Halil Sultan'ın devlet yönetimindeki yanlışları ve eksiklikleri arasında, devleti güçlendirmeyi düşünmediğini, aydınları devlet yönetimine dahil etmediği ve onlara gereken önemi vermediği, en sıradan hizmetkarların ve onunla müttefik olan en küçük hizmetkarların bile iradesine karşı gelemeyeceğini, dinden uzaklaşma gibi yönleri beraberinde getirir²⁷. Sonuç olarak, şehzadenin tahta çıkışından düşüşüne kadar her geçen gün halkın bir kısmı onu umutsuzluğa düşürmeye başlar.

Ayrıca eserde Emir Timur'un 37 senede biriktirdiği servetinin kolayca Halil Sultan'a geçtiği, prenseslerin açgözlülüğü ve savurganlığı nedeniyle tüm zenginliklerin kısa sürede yok olduğu anlatılır. Halil Sultan aynı zamanda ülke

²¹ Alaüddeve - 1393'te Bağdat'tan kaçan Sultan Ahmed'in peşine düştüğü Sultan Ahmed ibn Uveys Celayir'in oğlu, Osmanbek ibn Abbas Bahadır tarafından yakalanarak Emir Timur'a getirildi. 1408 yılı sonunda Semerkand'daki esaretten kurtularak babasının yanına gitti.

²² İbn Arabşah, Iraklıların liderinin Hacı Poşşa olduğunu ve onlara Sultan Alaüddeve'nin eşlik ettiğini bildirdi. İbn Arabshoh. *Amir Temur tarixi [History of Amir Temur]*, 2-Kitob, Tashkent, 1992, b. 38.

²³ Kuzi Mundak (قوزی مونداغ) - muhtemelen Qamashi bölgesindeki Kızıltepe köyü.

²⁴ İbn Arabşah, Irakani'nin Şevval ayının başında/22 Mart 1406 Pazartesi günü Semerkant'tan ayrıldığını, Hafız Abru ise Irak lideri Alouddewlani'nin 809 yılı sonunda/Mayıs 1406'da Bağdat'a geldiğini kaydeder. عجايب المقذور في اخبار تيمور. ص. ۲۷۶.; ص. ۲۳۲ زبده التواريخ.

²⁵ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۳۹۸-۳۹۹.

²⁶ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۴۰۵-۴۰۶.

²⁷ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۴۷۱-۴۸۷.

işlerini de bu kadma devretmiştir, bunun sonucunda devlet yönetiminde noksanlar meydana gelmiş, hükümet zayıflamış ve isyanlar artarken, tüm devlet adamları ondan yüz çevirmiş, toplumun tüm katmanları (و ضعیف و شریف و تُرک) arasında huzursuzluk ve çaresizlik belirtileri ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda Halil Sultan'ın ülke yönetiminde istikrar ve düzeni sağlayamadığı açıkça ifade edilmiştir²⁸.

Yazar ayrıca Halil Sultan'ın başarısız askeri seferleri ve ülkeyi güçlendirme çabaları üzerinde de durur. Hisar-i Şadman'a 6-7 kere başarısız askeri yürüyüşünü ve bu bölgelerde ayaklanan Sultan Şah²⁹, Hamza-i Büzürg, Hamza-i Küçek, Barlas³⁰ ve Suldüz beylerine boyun eğdiremediğini, Hüdaydad Hüseyin'i defalarca saldırmaya rağmen, onu yenemediğini ve genellikle herhangi bir düşmanı yenip herhangi bir bölgeyi ele geçiremediğini belirtir³¹.

Tarihname'de Halil Sultan'ın saltanatının sonlarına doğru hakimiyeti altındaki bölgeler son derece küçülmüş ve o dönemdeki hükümetin ekonomik gücü somut örneklerle anlatılmış ve yazar bu konuda hiçbir abartının olmadığını vurgulamıştır. Ona göre, Halil Sultan'ın sahip olduğu ülkenin sınırları Ceyhun tarafında Keş'ten, Seyhun tarafında Dizak'tan³² öteye geçmiyordu, hatta saray hayvanlarını beslemeye yetecek kadar birkaç ceriblik³³ eri bile kalmadığından bahsediliyordu³⁴.

Sonuç

Kısacası Emir Timur'un ölümüyle birlikte bölgede siyasi çatışmalar şiddetlendi. Bu süreç, Timurlu hükümdarlarının tek bir amaç etrafında birleşememesinin bir sonucu olarak yaşanmıştır. Bu tartışmaların merkezinde de Emir Timur'un torunu Halil Sultan vardı. Bu şehzadenin (1405-1409) saltanatı uzun sürmese de, hükümdarlığı döneminde ülkede derin siyasi,

²⁸ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۴۸۱-۴۸۴

²⁹ Sultanşah - Ca'feri'nin verdiği bilgiye göre Şahrüh'un Irak'a yönelik seferi sırasında 30 bin süvariden oluşan ordunun ileri birliğine Sultanşah önderlik etmiş ve Abdürazzak Semerkandi 853/1449'da öldürüldüğünü belirtmiştir. ص. ۱۲۷. تاریخ اولاد تیمور از تواریخ ملوک و انبیاء. ص. ۱۲۷. Taci's-Selmani. Tarihname, İsmail Aka. Ankara, 1988, s. 106.

³⁰ Barlos - Özbek halkının önemli boylarından biridir. Barlos, tarihteki ünlü aşiretlerden biridir ve sahibi Emir Timur da bu aşirete aittir. Timurlular döneminde bu boydan birçok bey ve emir gelmiştir.

³¹ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۴۸۴-۴۸۵

³² Dizak (دیزق) - şimdiki Cizzak şehri.

³³ Cerib (جریب) - arazi ölçüsü. 958 metrekarelik alan demektir.

³⁴ تاریخ نامه (شمس الحسن). ص. ۴۸۵

ekonomik ve sosyal değişimler yaşandı. Onun hükümdarlığı sırasında merkezi hükümetin zayıflaması sonucu krallığa bağlı birçok cephenin bağımsızlık isteği arttı. Halil Sultan'ın ekonomi politikasında yaptığı hatalar nedeniyle ülke ekonomisi Emir Timur dönemine göre oldukça zayıflamıştır. Ekonomik sorunları birçok toplumsal protesto da takip etti. Neticede Emir Timur döneminde bölgeye sevk edilen birçok halk ülkeyi terk etmeye başlamıştır.

Tarihname' eseri, bu dönemlerin siyasi, ekonomik ve sosyal süreçlerini tam olarak yansıtan özgün ve birincil bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tâcü's-Selmâni'nin bu eserinde doğrudan Halil Sultan'ın faaliyetleri hakkında özgün ve benzeri olmayan bilgiler vermesi, tarihsel süreçlerin tanığı olarak dönemin yükünü tam olarak hissetmesi ve bunu bağımsız olarak eserine yansıtabilmesi, çalışmanın değerini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- تاج السلمانی، تاریخ نامہ (شمس الحسن)، تصحیح، تحقیق و تعلیقات اکبر صبوری.
تهران: بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، ۱۳۹۳.
- جعفر بن محمد بن حسن حسینی، تاریخ اولاد تیمور از تواریخ ملوک و انبیاء،
مقدمه و تصحیح عباس زریاب خوئی، تهران: نشر مورخ، ۱۳۹۳.
- خواند امیر، تاریخ حبیب السیر، جلد سوم، ناشر: انتشارات خیام، ۱۳۸۰.
- حافظ ابرو، زبده التواریخ. جلد اول. تهران: نشرنی، ۱۳۷۲.
- شرف الدین علی یزدی، ظفرنامه، تصحیح عبدالهسین نوائی. اصفهان: مرکز تحقیقات
رایانه‌ای قائمیه اصفهان، ۲۰۰۹.
- ABDURAZZOQ SAMARQANDIY, Matlai sa'dayn va majma bahrayn [The rising place of two auspicious stars and the confluence of two mighty rivers], II Jild 1 qism, Tashkent, 2008.
- FASIX AXMAD IBN DJALAL AD-DIN MUXAMMAD AL-XAVAFI, Mudjmal-i Fasixi [Fasih collection] / Perevod, predislovie, primechaniya i ukazateli D.Yu.Yusupovoy Otv. Redaktor Urumbaev A. - Tashkent: Fan, 1980.
- HƏSƏN BƏY RURLU, əhsənüt-Təvarix [The excellence of histories], Kastamonu, 2017.
- IBN ARABSHOH, Amir Temur tarixi [History of Amir Temur], 2-kitob, Tashkent, 1992.
- Mu'izz al-ansāb. MS, Bibliothèque Nationale, ancien fonds, person. 67.
- TACŪ'S-SELMANI, Tarihname, Ankara, 1988.

TAJ AL-SALMANI, Shams al-husn: eine Chronik vom Tode Timurs bis zum Jahre 1409 von Tağ al-salmāni [a chronicle from the death of Timur to the ear 1409 by Tag al-Salmāni], edited and translated by Hans Robert Roemer, Wiesbaden, 1956.